

Васильєв Андрій Олександрович,
к. держ. упр., доцент кафедри публічного адміністрування,
ПрАТ “Вищий навчальний заклад “Міжрегіональна Академія управління персоналом”,
м. Київ
ORCID 0000-0003-3430-3758

УДК 35.072.3:316.663

doi:10.34213/tp.19.02.16

ПРІОРИТЕТНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ЩОДО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ЗАХИСТУ МОЛОДІ В УКРАЇНІ

Проаналізовано сучасні механізми формування та упровадження державної молодіжної політики, виокремлено пріоритетні напрями державної політики щодо соціально-економічного захисту молоді в Україні, розроблено шляхи їхньої реалізації. Доведено, що реформа системи соціально-економічного захисту молоді – процес багатоплановий і має на меті зробити молоду людину якомога менш залежною від держави.

Ключові слова: державна політика, державна молодіжна політика в Україні, механізми державного управління.

Постановка проблеми. Сучасна проблематика дослідження “державної молодіжної політики” виступає одним із базових елементів дослідження науки державного управління, адже в Україні спостерігається посилення негативних тенденцій, зокрема у сферах освіти, професійної підготовки, працевлаштування та соціального захисту молоді, що проявляється найперше в безробітті, загостренні соціальних проблем, масштаби яких зростають разом із чисельністю молодих осіб, які втратили або не можуть знайти роботу. Усе це свідчить про необхідність подальшого розвитку й удосконалення державної молодіжної політики, її правової бази, активізації діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування в цій сфері.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної молодіжної політики, її місця в механізмах державного управління є предметом наукового пошуку багатьох дослідників, зокрема цій проблематиці приділили значну увагу у своїх працях Є. Бородин, М. Головатий, М. Канавець, Л. Кривачук, О. Кулініч, В. Орлов, І. Парубчак, М. Перепелиця, Р. Сторожук та ін. Водночас специфіку державної політики щодо соціально-економічного захисту молоді в Україні висвітлено в науковій літературі ще не повною мірою.

Мета статті – на основі аналізу державної політики щодо соціально-економічного захисту молоді виокремити пріоритетні напрями її реалізації.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи гуманітарну сферу, науковці все більше уваги приділяють сутності, механізмам розвитку, процесам удосконалення державної молодіжної політики, адже молодь відіграє важливу роль у соціально-економічних процесах розбудови демократичної держави.

Державна політика (*state policy*), за енциклопедичним визначенням В. Бакуменка і С. Попова, – це напрям дій або утримання від них, обраний органами державної влади для розв’язування певної проблеми або сукупності взаємопов’язаних проблем. Вона є засобом, що дозволяє державі досягнути певної мети в конкретній галузі, використовуючи правові, економічні, адміністративні методи впливу, спираючися на ресурси, що є в розпорядженні [1, с. 122].

© Васильєв А. О., 2019

Визначаючи молодіжну політику в Україні, Р. Сторожук в Енциклопедії державного правління (Київ, НАДУ, 2011) констатує, що це комплексна діяльність соціальних інституцій стосовно молоді, що включає практичний, науково-теоретичний, ідеологічний та інші аспекти. Її можна розглядати як інтегральну функцію багатьох змінних: діяльності держави, партій, громадських, релігійних організацій тощо [4, с. 448].

За визначенням В. Орлова, “державна молодіжна політика є діяльністю органів державної влади, спрямованою на розроблення доктрини та концептуальних напрямів молодіжної політики, а також на практичне забезпечення реалізації цілісної системи соціально-економічних, організаційних заходів з метою гарантування соціально-правової захищеності молодого покоління, реалізації його прав на соціальний розвиток, творчу ініціативу відповідно до корінних інтересів, схильностей, фізичних можливостей і з урахуванням динамічних інтересів прогресу суспільства” [2, с. 16].

Відповідно до законодавства, державна молодіжна політика – це системна діяльність держави у відносинах з особистістю, молоддю, молодіжним рухом, що здійснюється в законодавчій, виконавчій, судовій сферах і ставить за мету створення соціально-економічних, політичних, організаційних, правових умов та гарантій для життєвого самовизначення, інтелектуального, морального, фізичного розвитку молоді, реалізації її творчого потенціалу як у власних інтересах, так і в інтересах України [3].

Необхідність активної участі держави в здійсненні соціально-економічного захисту молоді є одним з основних принципів її макроекономічної політики. Вона повинна здійснюватися на таких пріоритетних напрямках:

- посилення цільової орієнтації розроблених програм і нормативних актів стосовно окремих контингентів молоді з урахуванням специфіки вікових та інших відмітних рис окремих груп;
- забезпечення конституційно-правових гарантій для активної діяльності молоді по реалізації трудових, підприємницьких, шлюбно-сімейних та інших устремлінь, створення необхідних об’єктивних передумов молодій родині й особистості (молодій людині) самостійно справлятися з виниклими проблемами;
- здійснення державних і регіональних цільових програм, мір і гарантій із надання допомоги молодим родинам;
- цільове фінансування малозабезпечених контингентів молоді, розширення діапазону джерел залучення різних ресурсів з урахуванням становлення й розвитку ринкових відносин.

Програми соціально-економічного захисту молоді, що розробляються на центральному та місцевому рівнях, повинно бути спрямовано насамперед на створення умов і передумов матеріальної підтримки молоді, захист гідності особистості, що полегшують в умовах ринкової економіки включення молоді в суспільно-виробничу діяльність. Для цього потрібні такі конкретні заходи:

- розроблення заходів із забезпечення мінімального рівня соціально-економічного захисту молоді, зокрема тієї, яка одержує фіксовані доходи, за допомогою їхньої індексації;
- удосконалювання системи безкоштовного медичного обслуговування, гарантованого пенсійного забезпечення молодих людей з уродженою й набутою непрацездатністю;

– розроблення й упровадження соціальних нормативів, що забезпечують задоволення потреб молоді в різних видах послуг, системи цільового кредитування малозабезпечених молодих родин для одержання освіти, придбання житла з установленням пільгових ставок і порядку погашення, що є легкими, наданих кредитів і позичок;

– проведення більш активної та цілеспрямованої політики захисту учнівської молоді, спрямованої на поліпшення матеріально-побутових умов і якості підготовки до майбутньої професійної діяльності;

– установлення пільгового проїзду учнів шкіл, профтехучилищ, студентів вузів і аспірантів на залізничному, морському, повітряному транспорті протягом усього року;

– введення системи пільг і компенсацій для юнаків та дівчат у сфері культури, дозвілля, відпочинку, туризму, розроблення заходів соціально-економічного захисту молодих інвалідів.

Основними джерелами реалізації такого роду заходів можуть бути:

– фінансування на державному рівні мінімальних соціальних гарантій, нормалізація співвідношень між середнім і мінімальним рівнями зарплати і пенсії, допомоги з безробіття, допомоги малозабезпеченим громадянам і родинам з дітьми;

– конкретизація попереджувальних заходів із соціально-економічного захисту й адресного надання матеріальної допомоги і субсидій, виходячи з динаміки споживчих цін;

– періодичний перегляд сукупного доходу на душу населення, що надає право на соціально-економічну допомогу малозабезпеченим непрацездатним громадянам і родинам;

– переорієнтація державної політики на створення відповідних умов для виходу з кризового стану малозабезпечених родин власними силами, розширення нетрадиційних форм зайнятості, підтримка різних форм самозахисту і взаємодопомоги громадян і родин (кредитні союзи, споживчі суспільства й ін.);

– збільшення ролі соціального страхування шляхом уведення його обов'язкових форм;

– упорядкування надання різного роду пільг (на житлово-комунальні послуги, електроенергію, транспорт та ін.), що їх закріплено в майже 50 нормативних документах і що втричі перевищують передбачені в бюджеті суми;

– розроблення механізму персоніфікації окремих пільг, за якого будь-яка послуга могла оплачуватися за чинними тарифами з наступною компенсацією витрачених коштів.

Поряд із невідкладними тактичними завданнями із забезпечення чинних соціально-економічних гарантій і вдосконалювання механізму їхньої реалізації для найбільш уразливих груп населення важливо визначити зміст довгострокових, стратегічних проблем підвищення ефективності й адресності різних видів матеріальної допомоги і страхових підходів, їхнє роздержавлення.

До таких стратегічних проблем відносяться значне збільшення ролі страхування, створення законодавчих, інституціональних і фінансових основ для його функціонування. Воно повинне передбачати обов'язковість і необхідні гарантії з урахуванням стажу роботи громадянина і його участі в створенні фондів державного і добровільного страхування, об'єктивної диференціації пенсій та інших соціальних гарантій.

Законодавство України про соціальне страхування передбачає загальні правові, організаційні й фінансові основи і не є законом прямої дії. На його основі повинно бути розроблено конкретні програми пенсійного забезпечення громадян, законодавчі акти захисту від безробіття, страхування на випадок хвороби, нещасливого випадку на виробництві й ін. Період реформування соціального страхування, за оцінками вітчизняних і закордонних експертів, може складати не менш 10 років.

У зв'язку з вищевикладеним, реформування системи соціально-економічного захисту молоді пов'язано з розв'язанням таких невідкладних і більш довгострокових завдань:

- удосконалювання оплати і стимулювання праці та насамперед ліквідація заборгованості із заробітної плати за рахунок видачі молодим працівникам боргових зобов'язань підприємств у вигляді цінних паперів, що гарантуються їхнім майном;

- введення часткового державного регулювання фондів оплати праці у виробничій сфері з урахуванням результатів виробничо-господарської діяльності, їхні динаміки у взаємозв'язку з обсягами виробництва і продуктивністю праці;

- подальший розвиток системи договірної регулювання зарплати й інших матеріальних і виробничо-трудова гарантій;

- адресне надання соціально-економічного захисту і різного роду субсидій молоді, виходячи з рівня доходів на душу населення, більш обґрунтованого механізму призначення житлових субсидій;

- створення системи моніторингу соціально-трудова процесів, у тому числі оцінювання бідності, спостереження за родинами, що мають недостатні для життя доходи;

- реформування системи обов'язкового соціального страхування з метою наближення його до європейських стандартів і гарантій (пенсійного, медичного, на випадок безробіття, нещасливого випадку на виробництві та профзахворювання);

- наукове і кадрове забезпечення системи соціально-економічного захисту для підвищення її ефективності й адресності.

Найважливішим складником соціально-економічного захисту молоді повинно стати формування системи професійної орієнтації, добору, підготовки і працевлаштування, побудованої на принципах добровільності й можливості вільного вибору суспільно корисної діяльності з урахуванням інтересів і здібностей людини. У свою чергу, це вимагає:

- створення системи соціально-економічних і правових гарантій із працевлаштування молоді;

- розвитку нових форм трудової участі молоді в суспільному виробництві;

- створення необхідних передумов для оволодіння професійними знаннями, уміннями, навичками й успішною виробничою діяльністю;

- удосконалювання територіального перерозподілу молодіжної робочої сили для забезпечення її ефективної зайнятості.

Важливими принципами державної політики зайнятості населення повинні бути: гнучкість і динамізм; орієнтація на соціальні процеси, що відбуваються в економіці; збалансованість задоволення потреб молодих громадян з урахуванням обмежених можливостей суспільства; забезпечення соціально-економічних гарантій і захисту молоді.

Зокрема, здається доцільним сумарне фінансування допомоги з безробіття і з нагляду за дитиною (але не на дітей безпосередньо) за рахунок як фонду зайнятості, так і бюджету. У результаті буде збережено здоров'я дітей, забезпечено мінімальний життєвий рівень родин, зменшуватиметься пропозиція молодіжної робочої сили на ринку праці.

Оптимізація рівня і структури зайнятості насамперед є предметом макроекономічного регулювання на основі поживлення економічної ситуації й інвестиційної активності, створення умов для динамічного руху капіталу, що забезпечує збільшення потреби в робочій силі у пріоритетних галузях економіки. Держава повинна стимулювати особисту ініціативу, розвиток підприємництва, створення й реконструкцію робочих місць, сприяючи розвитку малого і середнього бізнесу, особливо у сфері виробництва товарів народного споживання й обслуговування населення за рахунок власних джерел фінансування й децентралізованих засобів.

Важливою стає роль заходів зі зниження попиту на робочі місця шляхом удосконалювання оплати праці, розширення можливостей одержання населенням додаткових доходів, розвитку системи соціальної допомоги, дотацій і пільг. Орієнтація на відносно високі виплати з безробіття веде до неефективного використання трудового потенціалу.

Пріоритетними напрямками державної політики із соціально-економічного захисту молоді варто вважати розроблення й реалізації законодавчих прав працівника на працевлаштування, належну охорону й оплату праці, підвищення кваліфікації й ін.

Розвитку молодіжного підприємництва сприяє розроблення відповідних моделей діяльності, зорієнтованих на виробничі, інноваційні процеси, структуру економіки. Державне сприяння молодіжному підприємству полягає у виборі найбільш перспективних груп молоді: військовослужбовців, що звільняються в запас, випускників технічних, економічних і юридичних закладів вищої освіти чи їхніх факультетів, безробітних чи фахівців із вищою технічною освітою, молодих комерсантів, які працюють у неформальному секторі економіки.

Допомога повинна надаватися за такими напрямками:

- формування початкового капіталу (цільові кредити, пільговий лізинг і оренда виробничих приміщень);
- фінансування (повне чи часткове) короткочасних навчальних курсів і семінарів з питань підприємництва, маркетингу, фінансового і бізнес-планування, менеджменту;
- спрощення процедури реєстрації фірм, розширення мережі консультативних центрів з питань відкриття власного бізнесу.

Значну роль у державній політиці підтримки молодіжного підприємства повинна відіграти система оподаткування. Дотримання надання пільг з урахуванням вікового цензу і терміну дії підприємства призвело б до нерівних умов для суб'єктів господарювання, що суперечить логіці ринку. Можливість підтримки через оподаткування необхідно вирішувати на макроекономічному рівні, ґрунтуючися на низькій ставці первинного оподаткування з подальшим її підвищенням та створенні науково обґрунтованих диверсифікованих і мобільних ставок доходів залежно від характеру молодіжного бізнесу. Проблеми залучення молоді до процесу підприємницької діяльності

зумовлені необхідністю створення прошарку населення, більш адаптованого до ринкової економіки, підвищення рівня зайнятості.

До найбільш важливих напрямів державної підтримки молодіжного підприємництва в найближчі роки повинно бути віднесено: організаційно-управлінське забезпечення й навчання; фінансування і кредитну підтримку; пільгове оподаткування; державне замовлення на продукцію молодіжного бізнесу; створення молодіжних “бізнес-інкубаторів”.

Насамперед необхідне створення законодавчої бази молодіжного підприємництва, прийняття Закону України “Про малий бізнес” та вдосконалення Закону України “Про підприємство”.

Оскільки молодій людині важко буде одержати пільги з низки причин, то основою для здійснення нею підприємництва повинні стати кошти зовнішніх інвесторів, у першу чергу держави, банків, великих підприємств, різних фондів та інших організацій. Одним із напрямів державної підтримки молодіжного підприємництва може бути формування дієздатної мережі державних замовлень для малих підприємств, крім випадків виробництва непотрібної чи неякісної продукції.

Зазначені риси пов'язано з практичною неможливістю одержання кредитів, активною участю тіньового капіталу в аукціонах, конкурсах та інших формах підприємницької діяльності, негативним ставленням до висування менеджерів молодше 30 років, корупцією і “державним рекетом”. У сучасних умовах головними складниками комерційного успіху є вигідні зв'язки, неповажне ставлення до закону і норм моралі, а не такі якості, як висока кваліфікація, знання, ділова енергія і талант. Потрібні правові гарантії, рівні стартові можливості для одержання освіти і професійної підготовки, можливість підвищення кваліфікації, розвиток системи соціальних служб для молоді.

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Реформа системи соціально-економічного захисту молоді – процес багатоплановий. Її мета – зробити молоду людину якомога менш залежною від держави. Варто підвищити рівень організації й технології обслуговування незайнятої молоді. Існує потреба в подальшому розвитку матеріально-технічної бази служб зайнятості за рахунок створення інформаційно-довідкової системи управління ринком праці; у наданні посередницьких послуг роботодавцям і незайнятим громадянам.

Подальшими напрямками дослідження можуть бути розроблення механізмів удосконалення взаємодії інститутів публічної влади і молодіжних організацій, моніторинг стану молодіжного руху в Україні.

Список використаних джерел

1. Бакуменко В. Д., Попов С. А. Державна політика. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. С. 122–123.
2. Орлов В. В. Формування державної молодіжної політики в Україні : автореф. дис. ... к.держ.упр. Запоріжжя, 2009. 23 с.
3. Про загальні засади державної молодіжної політики в Україні. Декларація. *ВВР України*. 1993. № 16. Ст. 166.
4. Сторожук Р. П. Молодіжна політика України. *Енциклопедія державного управління* : у 8 т. / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України ; наук.-ред. колегія : Ю. В. Ковбасюк (голова) та ін. Київ : НАДУ, 2011. Т. 4 : Галузеве управління / наук.-ред. Колегія : М. М. Іжа (співголова), В. Г. Бодров (співголова) та ін. 2011. С. 448.

References

1. Bakumenko, V.D., Popov, S.A. (2011). Derzhavna polityka. Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia. (Vols. 1–8). Yu.V. Kovbasiuk et al. (Eds.). Kyiv: NADU. Vol. 4: *Haluzeve upravlinnia*, 122–123 [in Ukrainian].
2. Orlov, V.V. (2009). Formuvannia derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini. *Extended abstract of candidate's thesis*. Zaporizhzhia [in Ukrainian].
3. Pro zahalni zasady derzhavnoi molodizhnoi polityky v Ukraini. Deklaratsiia. (1993). *Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy*, 16, art. 166.
4. Storozhuk, R.P. (2011). Molodizhna polityka Ukrainy. *Entsyklopediia derzhavnoho upravlinnia*. (Vols. 1–8). Yu.V. Kovbasiuk et al. (Eds.). Kyiv: NADU. Vol. 4: *Haluzeve upravlinnia*, 448 [in Ukrainian].

Vasyliiev A. O., PhD in Public Administration, Associate Professor of Public Administration Department, PJSC “Higher Educational Institution” Interregional Academy of Personnel Management”, Kyiv
ORCID 0000-0003-3430-3758

PRIORITY DIRECTIONS OF THE STATE POLICY ON SOCIAL AND ECONOMIC PROTECTION OF THE YOUTH IN UKRAINE

The contemporary issue of the study of the “state youth policy” is one of the basic elements of the study of public administration science, as Ukraine is witnessing an increase in negative trends, in particular in the spheres of education, vocational training, employment and social protection of youth, manifested primarily in unemployment, the aggravation of social problems, the scale of which grows with the number of young people who have lost or can not find a job. All this testifies to the need for further development and improvement of the state youth policy, its legal basis, and the activation of the executive bodies and local self-government bodies in this area.

By investigating the humanitarian sphere, scholars are increasingly focusing on the essence, mechanisms of development, and the processes of improving the state youth policy, since young people play an important role in the socio-economic processes of building a democratic state.

It is proved that the most important component of socio-economic protection of young people should be the formation of a professional orientation, selection, training and placement system based on the principles of voluntariness and the possibility of free choice of socially beneficial activities taking into account the interests and abilities of a person.

Thus, the reform of the system of socio-economic protection of young people is a multifaceted process. Its purpose is to make a young person as less dependent on the state as possible. It is worth raising the level of organization and technology of servicing the unemployed youth. It is necessary to further develop the material and technical basis of the employment service through the creation of an information and reference system for managing the labor market; providing mediation services to employers and unemployed citizens.

Further directions for the research could be the development of mechanisms for improving the interaction of institutes of public power and youth organizations, monitoring the state of the youth movement in Ukraine.

Key words: state policy, state youth policy in Ukraine, mechanisms of state administration.

Надійшла до редакції 15.05.2019 р.